

Minister van Binnenlandse Zaken in de jaren van de Koningskwestie en de Schoolstrijd

door Pierre VERMEYLEN,

Minister van Staat.

★

Wat mij gevraagd werd is een getuigenis.

Mijn betoog zal dus beperkt en subjectief zijn.

Toen ik in maart 1947 mijn intrede deed op nr. 6 van de Wetstraat als Minister van Binnenlandse Zaken, waren al de tralies van het park, vlak vóór mijn ramen, op het gelijkvloers vernield door ik weet niet meer welke betoging. Voor iemand die voor het eerst minister wordt (ik was het wel even geweest, in de schimregering Spaak) is dat niet zeer geruststellend.

Nochtans herstelde België zich behoorlijk.

De regering van Londen had deelgenomen, van 1 tot 22 juli 1944, aan de conferentie van Bretton-Woods die het Internationaal Monetair Fonds en de Internationale Bank van Herstel en Ontwikkeling tot stand bracht. België's internationaal financieel statuut was dus gewaarborgd.

Op 21 oktober 1943 hadden België en Nederland een monetaire overeenkomst gesloten die, dank zij de inspanning van Spaak, op 5 september 1944, uitmondde in het Beneluxverdrag dat van de Lage Landen een sterke economische macht heeft gemaakt.

De dag voordien, op 4 september, werd Antwerpen bevrijd en haar haven kon onmiddellijk tot de bevoorrading van het land dienen. Handel en nijverheid bloeiden op.

Een belangrijke impuls werd gegeven door de Civil Affairs, een afdeling van het Britse leger die in de bezette gebieden, waartoe België behoorde, over de economische belangen moest waken. Als kapitein in die ploeg had ik daar, onder bevel van kolonel Henri Rolin en Generaal Paul Tschoffen, aan meegewerkt tot in de maand april.

Op 6 oktober 1944 viel de besluitwet Gutt wat hem meteen zijn politieke carrière kostte, maar deze wet schonk ons een sterke munt

waardoor een woekerende oorlogsinflatie voorkomen werd. Men mag Gutt als een politieke held beschouwen !

Op 28 december verscheen dan de besluitwet die aan België de Maatschappelijke Zekerheid schonk. Deze wet werd in de clandestiniteit voorbereid. Dit hielp Van Acker de Kolenslag te winnen.

Op het regeringsvlak was de samenwerking tussen Londen en het Belgisch socialistisch en communistisch verzet zeer vlot gegaan.

De ploeg van 27 september telde als « Londenaars », naast Pierlot, de Laveleye, Gutt, Marteau en Spaak, en wat later de Schryver, en uit België Rongvaux, Van Acker, Herman Vos en, tot 16 november, de communisten Demany en Dispy.

Maar de nasleep van de oorlog, stelde deze bewindsploeg voor de problemen van de wederopbouw, de repressie en de Koningskwestie.

*
* *

De repressie is in België harder geweest dan in onze buurlanden. Het totaal van de executies, waarvan de laatste in 1950 plaatsvond, bedroeg 242, ongeveer evenveel Vlaamse als Waalse. In Nederland werd het tot 38 beperkt. In Noorwegen nog minder.

Waarom is dat te wijten ? Hoofdzakelijk aan het feit dat de regering in Londen beloofd had dat ze zeer streng zou optreden om te vermijden dat men, zoals in het bevrijd gedeelte van Frankrijk, zou overgaan tot wilde vergeldingsacties. Die houding kwam haar duur te staan. Het krijgsgerecht meende de belofte van gestrengheid te moeten naleven en derhalve hield het vast aan de gelijkheidsnorm.

Onmiddellijk na de verkiezingen van 17 februari 1946, waarschuwde ik in de Vrije Tribune van « Le Soir » de toekomstige regering voor de doodstraf. Ik zei dat de doodstraf slechts mocht uitgesproken worden indien de maatschappij werkelijk in gevaar verkeerde. Een jaar na de oorlog bestond dit gevaar niet meer. De onschendbaarheid van het leven moest derhalve geërbiedigd worden.

Als advocaat had ik kunnen vaststellen dat de repressie ongebreideld was en dit onder de druk van een nietbegrijpende en ongenadigde massa. De economische collaboratie bleef enerzijds grotendeels onaangetast, omdat de bewijsvoering soms moeilijk was, omdat het geld hindernissen opwierp en omdat men onbewust ingenomen was met een industriële herleving die nog diende aangemoedigd te worden. Maar anderzijds, werden de kleine collaborateurs zonder medelijden vervolgd en veroordeeld.

*
* *

Als minister heb ik, gelukkig, slechts te doen gehad met de administratieve zuivering en met beschuldigingen, evenwel ongehoord groot in aantal.

Ik herinner mij nog het geval van een gemeentesecretaris van wie ik de ambtsontzetting had moeten goedkeuren. De dag vóór ik een talrijke afvaardiging van de gemeenteraad moest ontvangen, kreeg ik van de burgemeester een pathetische brief waarin hij mij waarschuwde : « U zult een geweldig offensief moeten ondergaan als u die man niet veroordeelt : ik verwacht van U een moedige houding ». 's Anderendaags was de burgemeester inderdaad een vurige spreekbuis van de delegatie die het ontslag eiste, gepaard gaand met de brutaalste bedreigingen !

Het ergste was de toestand in de Oostkantons. Onder de oorlog werden al de inwoners als Duitsers beschouwd en hadden dus verplichtingen die niet aan de Belgen werden opgelegd. Zo dienden de ambtenaren aldaar de eed van trouw aan Hitler af te leggen. Na de oorlog hadden de plaatselijke overheden, bevangen door schrik, al de op post gebleven ambtenaren afgezet, terwijl men ook met de grove repressieve borstel te keer ging.

Voor mij stond het vast dat men de bevolking van de Oostkantons niet mocht verwijten geen heldedaden te hebben verricht door zich als Belgen te gedragen. Het ging hier niet om vrijwillige collaborateurs. De vluchtelingen uit de Oostkantons die een afkeer hadden voor de nazi's hebben zich heldhaftig gedragen, maar van een gewone burger kon niet hetzelfde geëist worden.

Ik heb dan ook al de passieve ambtenaren witgewassen. Ik voeg eraan toe dat ik tot op het eind van mijn eerste mandaat als Minister van Binnenlandse Zaken, met alle bevoegdheden belast was in de Oostkantons, hierbij geholpen door burgemeesters-ambtenaren.

In het raam van die bevoegdheid heb ik een hevige strijd moeten voeren tegen de gemeenten, maar ook tegen de inrichtende machten van de scholen, om te bekomen dat de Duitse taal toch de voertaal van het onderwijs zou blijven : degenen die deze stelling verdedigden waren toen bevreesd als aanhangers van het nazibezettingsregime beschouwd te worden.

Aangezien de regering Spaak besloten had zich niet in te laten met de Koningskwestie, heb ik desbetreffend weinig last gehad.

Mijn twee grote problemen zijn geweest : de gemeentefinanciën en de oprichting van de Raad van State.

Het eerste heb ik opgelost met mijn kabinetschef Willem Deswarte, een oude vriend, het tweede met zijn opvolger Marc-Antoine Pierson, die ook mijn vriend is geworden.

Terloops gezegd, beide personaliteiten heb ik zelf gekozen. Het kabinet van een minister is voor hem van overwegend belang en men moet

hem toelaten dit zelf samen te stellen. Men heeft mij hierin niet gehinderd. Het beste bewijs is dat ik in datzelfde kabinet een liberaal heb opgenomen om persoonlijke reden. Hij heeft mij in vol vertrouwen en met discretie bijgestaan.

*
**

De gemeentefinanciën waren in een erbarmlijke toestand.

Na een grondige studie en veel gepraat kon ik, de dag voor Kerstmis 1948, mijn wetsontwerp, na de Kamer, door de Senaat laten stemmen. Het werd, in het algemeen, als een goede sanering beschouwd.

Wat was de toestand na de oorlog? Een vreselijk deficit in zeer vele gemeenten, een gezonde en zelfs weelderige toestand in enkele andere. Dit was zeker niet te wijten aan de onbekwaamheid van onze gemeentebeheerders. In Nederland, waar de burgemeesters ambtenaren zijn, was het globaal deficit even groot als in België; en dit om dezelfde redenen. Die waren: nieuwe lasten die slechts konden gedekt worden door grotere inkomsten. Welnu, het stelsel van de belasting op de persoonlijke inkomsten, diende enkel bevoorrechte gemeenten.

Ik heb dikwijls het duidelijk voorbeeld van de vroegere dubbele gemeente Flemalle aangehaald (Haute en Basse): zelfde aantal inwoners van dezelfde aard: arbeiders. In de ene gemeente waren vier grote ondernemingen gevestigd, in de andere geen enkele. De ene was rijk, de andere arm.

De kleine gemeente Jupille was welvarend omdat ze het geluk had een grote brouwerij op haar grondgebied te bezitten. Er was ook het voorbeeld van Genk, aanvankelijk een landelijke gemeente, die zich dank zij de kolenmijnen tot een industrieel oord had ontwikkeld.

Een arme gemeente moest een beroep doen op de vrijgevigheid van de regering, wat aanleiding gaf tot verdachtmakingen van willekeur en politieke bevoorrechting. Verder was ook in alle deficitaire gemeenten een verzwakking van elke verantwoordelijkheidszin vast te stellen omdat het deficit toch niet kon gedekt worden door eigen middelen. Een ongezonde toestand.

Om dit te verhelpen had ik het idee overgenomen van een commissie in de schoot van de Socialistische Partij om een belangrijk gemeentefonds in te richten. Dit gemeentefonds kaderde in een algemeen fiscaal hervormingsplan dat onder het voorzitterschap van Willem Deswarte uitgewerkt was. Hierover schreef hij het volgende:

« Ik herinner mij de dag dat Piet Vermeulen en ik het ontwerp gingen uiteenzetten aan Gaston Eyskens, toen Minister van Financiën, wiens akkoord noodzakelijk was. Gaston Eyskens was enthousiast en zegde

zelf bereid te zijn het gehele werk als inspiratiebron te nemen om het belastingsstelsel van de Staat te reorganiseren. Tenslotte zag enkel het gedeelte betreffende de gemeenten het licht »*

Welke waren de krachtlijnen van de nieuwe wetgeving? Vooreerst de ongelijke belastingsdruk op nijverheid en personen onder alle gemeenten te verdelen, welke ook hun herkomst was.

De gemeenten mochten dus geen opcentiemen op personen- of industriële belastingen meer heffen, maar kregen 1/8 van de staatsbelastingen. De grondbelasting bleef hen toegekend. Onbegrijpelijk voor mij had minister Eyskens geweigerd de grondbelasting in de regeling op te nemen.

De tweede doelstelling bestond erin een verdeelsleutel op te stellen naar de gemeenten.

Dit was voor mijn administratie een reuzenwerk. Ik overdrijf niet als ik zeg dat de directeurs zoals Mambourg en Hougardy daar maanden lang, dag en nacht, aan hebben gewerkt.

Ik maak van die gelegenheid gebruik om hulde te brengen aan de ambtenaren in het algemeen. Ik werd steeds door hen goed bijgestaan. En dit is begrijpelijk. Een mens heeft twee levensvreugden: zijn familieleven en zijn beroep. Over beide wil hij fier zijn; van beide wenst hij iets te maken, hoe bescheiden zijn gezin en zijn werk ook mogen zijn. Als men een ambtenaar het nut van zijn activiteit toont, en hem op de hoogte houdt van het resultaat van zijn inspanningen, dan zal hij zich buitengewoon actief tonen. Men zegt dat er in de administratie meer hartkwalen zijn dan elders: het is ofwel door verveling om een karwei waarover de ambtenaar geen uitleg krijgt, ofwel door overwerk en overspanning als hij het gevoel heeft aan iets groots mee te werken.

Toen ik minister was, was er één enkele niet katholieke ambtenaar op een totaal van 80..., met uitzondering van enkele directeurs door mijn voorganger M. Buisseret binnengeloodst. En men spreekt nu dikwijls over partijdigheid!

Het derde doel bestond erin de onafhankelijkheid van het fonds tegenover de regering te verzekeren. Alhoewel het onder de hoede bleef van de Minister van Binnenlandse Zaken werd het fonds onder het beheer gesteld van de Raad van het Gemeentefonds, samengesteld uit burge-meesters en schepenen. Dezen werden door de minister benoemd, op voorstel van de Bestendige Deputaties, die elk recht hadden op twee zetels. Op de achttien leden moest er tenminste één vertegenwoordiger zijn van elk van de twaalf lagen van gemeenten gerangschikt volgens hun belangrijkheid.

* *Piet Vermeulen*, Antwerpen, Rockox-Uitgaven, 1975, blz. 124.

Ten vierde bestond één van de nieuwigheden erin dat zekere beschikkingen in de wet bij koninklijk besluit zouden mogen gewijzigd worden op voorstel van de Raad van het Gemeentefonds. Het voordeel was dus dat de wetgever de zaak in detail kon regelen, maar dat de uitwerking soepel genoeg zou zijn.

Ik heb meermaals gesuggereerd, om volmachten te vermijden, dat men kaderwetten zou stemmen. Dit lijkt mij praktischer en democratischer. Maar wij leven in een maatschappij waarin het wantrouwen zegeviert en waar het geloof in het raderwerk van de democratie zoek is.

Het resultaat van de wetgeving was dat de gemeenten drie grote bronnen van inkomsten ter beschikking hadden, ongeveer van dezelfde omvang: het fonds, de gemeentebelastingen en het gemeentelijk patrimonium. Die evenwichtige indeling is jaren lang dezelfde gebleven.

Wat mij geërgerd heeft is dat men mij ervan beschuldigd heeft de gemeentelijke autonomie aan te tasten. Men heeft centralisatie met overheidsingreep verward. De vroegere willekeurige tussenkomst van de minister werd nu vervangen door een objectieve verdeling in handen van gemeentemantatarissen.

De wet was een grote vooruitgang, maar werd niet eerlijk toegepast. Het deelcijfer 1/8 werd nooit bereikt, het aandeel van de gemeenten werd met grote vertraging gestort, en de verdeelsleutel werd buiten de wettelijke voorschriften om, op listige wijze gemanipuleerd naar aanleiding van belastingwijzigingen.

Voor het tweede luik van mijn beheer werd ik krachtdadig bijgestaan door mijn tweede kabinetschef Marc-Antoine Pierson. Deswarte was zo vriendelijk geweest zo lang mogelijk aan mijn zijde te blijven, maar hij kon niet langer zijn aanstelling als Directeur-Generaal van de Sabena verdagen.

Hij stelde mij advocaat Pierson voor die zijn collega was in het kabinet van minister Soudan. Pierson aarzelde, omdat hij niet voor lang zijn advocatenkantoor verlaten mocht. Hij aanvaardde nochtans op aanraden van zijn schoonvader Louis Piérard. Deze vond dat een stage in een ministerieel kabinet wel leerrijk kon zijn en was ervan overtuigd dat de regering haar laatste dagen beleefde. Hij vond ook dat het goed was de beteugeling van het incivisme op het administratief vlak wat steviger aan te pakken dan met Vermeylen het geval was.

Toen Pierson de dossiers had ingezien, was hij veel milder dan Vermeylen. Pierson heeft na 13 maanden mijn kabinet verlaten, zodat ik naar een derde kabinetschef diende uit te kijken (het werd de latere senator Rombaut) aangezien de regering in het zadel bleef. Ik heb trouwens geen enkel ministerie meegemaakt dat niet, om de maand, als veroordeeld

werd beschouwd (in mijn drie volgende ministeries ben ik telkens vier jaar gebleven!).

Dat beeld van kortstondigheid is best te begrijpen, want men wil maar niet inzien dat een regering slechts zeer uitzonderlijk valt onder de slagen van de oppositie; die is altijd verdeeld en heeft geen vervangingsploeg ter beschikking. Een regering valt door eigen verdeeldheid of door bewindsmoetheid, en hoe harder ze wordt aangevallen hoe sterker haar solidariteit groeit.

Wat de Raad van State betreft, had mijn voorganger Buisseret mogen zeggen, nadat hij zijn harde strijd in het parlement gewonnen had: « Je ne sais si l'opinion s'en rend compte: nous venons de voter un quart de constitution ». Hij had gelijk. Juist daarom was de oprichting van die instelling uiterst delicaat.

Over de lijdensweg van de eerste benoemingen, hoef ik niet te spreken. Maar ik wens de nadruk te leggen op het feit dat het niet gemakkelijk was aan het nieuw orgaan bestaande uit ambtenaren, magistraten en professoren, een corpsgeest te geven die zijn eigen gezag zou verzekeren.

De eerste leden van de Raad van State hebben mij zeker niet ontgoocheld. Op wetgevend vlak is de Raad altijd bezorgd geweest om zich niet als een politiek raadgever te beschouwen. Desondanks werd hij er dikwijls van beschuldigd.

Onder de regering Van Acker-Liebaert moest ik het verwijt horen: « Vermeylen, U heeft te veel katholieken in de Raad benoemd » en onder de regering Lefèvre-Spaak: « Vermeylen U hebt in de Raad niets anders dan liberalen benoemd (twee op vijftien!) die niets anders denken dan de regering te pesten ».

Mijn antwoord is altijd geweest: « De Raad is inderdaad daar om de regering lastig te vallen, en dit doet hij onpartijdig ».

De wetgever vreesde dat de Raad van State de grondwettelijkheid van de wetsontwerpen zou beoordelen, wat hij met klem afwees. Men diende nochtans in te zien dat een instelling die tot taak heeft de harmonie van de wetgeving te bewaren, aan de Grondwet niet kan en mag voorbijgaan. Om die moeilijkheid op te lossen heb ik, na ruggespraak met de Raad, een uitvoerige brief aan de voorzitter van de Raad van State gericht waarin de beginselen omstandig zijn beschreven: de Raad van State mag en moet de concordantie van een ontwerp met de Grondwet nagaan, maar hij mag in dit opzicht geen wenk geven.

Ook wat zijn administratieve taak betreft, is de Raad van State voorzichtig geweest. Hij heeft het voorbeeld van het Hof van Cassatie gevolgd door nooit theorieën te verkondigen, maar zich te beperken tot het gevraagde antwoord.

Het opstellen van de statuten van de Raad was geen gemakkelijke taak. Pierson heeft de teksten op een zeer nauwkeurige wijze geredigeerd.

Bij de uitwerking van de statuten kende ik nochtans een ontgoocheling. Ik wou aan het Auditoraat hetzelfde statuut toekennen als dat van het Parket in gerechtzaken : onafhankelijke voorbereiding, onafhankelijk advies en publiek debat. De Raad van State wilde hiervan niets weten. Hij beschouwde de auditeurs als medewerkers en onderdanen. Om een conflict met het nieuw instituut te vermijden, heb ik mij daarbij neergelegd. Zodra ik opnieuw minister werd, heb ik het debat hervat. De discussie was toen zo hevig en zo gepassioneerd dat ik uiteindelijk besloot tot een algemene bespreking met al de leden van de Raad en al de leden van het Auditoraat. Ik kon het slechts halen na een uitputtende discussie van 9 uur 's morgens tot 19 uur 's avonds !

Mijn ambtsperiode ging gepaard met een grote kentering op internationaal vlak. De Koude Oorlog was begonnen.

Over die problematiek zal ik het hier niet hebben maar wel over de weerslag ervan op mijn domein : de handhaving van de orde.

Ik was op 20 maart 1947 opgenomen in een regering waarin, voor het eerst na de oorlog, geen Communisten meer zetelden. Dezelfde toestand deed zich ook voor in de andere Westerse landen. Op 6 mei 1947 werden de communisten uit de Franse regering gesloten ; op 21 mei van dat jaar werd in Italië « een anti-communistische strijdersregering » opgericht. De oppositie tussen socialisten en communisten bereikte haar toppunt.

Men verwachtte bij de verkiezingen van 18 april 1948 in Italië een grote zege van de communisten. Het werd nochtans voor hen een ramp, en een overwinning van de christen-democraten. In België kon men dus verzaken aan de mobilisatie van de electriciteits- en gascentrales die voorzien was. Meer nog, het regime van de oorlogstijd kon, op 19 augustus 1948, vervangen worden door een wetgeving die de burgerlijke prestaties van openbaar nut, in geval van staking, aan paritaire commissies toevertrouwde.

Op internationaal vlak was men stilaan naar een toestand van Koude Oorlog overgegaan. Beide partijen hadden, en hebben nog, een andere kijk op die geschiedenis.

Langs Westerse kant kon men aan de Sovjetunie verwijten niet de minste medewerking toe te staan aan de pogingen van de Verenigde Naties om een meer sociale wereld op te bouwen en tevens van zich af te zonderen, zelfs op een gewelddadige manier zoals door de staatsgreep van 25 februari 1948 in Tsjechoslovakije, met, op 10 maart 1948, de moord op Masaryk en nog, op 12 april 1948, met de blokkade van Berlijn.

Het is dan dat Spaak, als spreekbuis van een groot gedeelte van de UNO-vergadering, zijn ophefmakende rede : « Nous avons peur » uitsprak.

Spaak had gelijk, maar ongelijk te geloven dat de voornaamste oorzaak van de crisis een uiting was van het ongebreidelde Sovjetimperialisme ; van de kant van de Sovjetunie was het een reactie van schrik.

Rusland herinnerde zich het « cordon sanitaire » van Clemenceau en de hulp van de Westerse staten aan Koltchak, Denikine en Wrangel ; het herinnerde zich de Hitleriaanse bedreiging met de verrassing van het Munchen-Pact dat het Westen tegen het Oosten scheen te scharen. De Sovjetunie was bezig het socialisme in een enkel land op te bouwen ; een onontwikkeld land. Zij vreesde de concurrentie van de Verenigde Staten van Amerika op Europese bodem ; daarom legde zij verbod op aan Tsjechoslovakije zich aan het Marshall-plan te verbinden. Zij zag met achterdocht de aansluiting van de Benelux-landen tot Frankrijk en Engeland door het Pact van Brussel op 17 maart 1948, waarop zij, op 11 november 1948, met de oprichting van de Comecon reageerde. Daarop volgde het Nato-Pact, dat slechts op 14 mei 1955 door het Warschaupact gevolgd werd.

Militair gesproken was de Sovjetunie ook nog onder de indruk van Hiroshima en Nagasaki op 6 en 8 augustus 1945, maar kon eindelijk, op 23 september 1949, haar eerste atoombom laten ontploffen. Truman reageerde evenwel onmiddellijk met zijn waterstofbom.

De wapenwedloop was gelanceerd... Beide grootmachten waren door de schrik bemeesterd, en het blijft zo zonder eind.

Het is slechts toen ik geen minister meer was dat de Koningskwestie accuut is geworden. Ik heb er wel actief aan deelgenomen maar zonder persoonlijke verantwoordelijkheid.

Over de strijd zelf is alles bekend.

Ik wens er alleen een kleine persoonlijke getuigenis aan toe te voegen.

Voor de ceremonie van de troonsafstand, op 16 juli 1951, waren de politieke partijen verzocht twee afgevaardigden aan te wijzen. Voor de socialistische partij waren het Buset en ikzelf. Toen de afgetreden koning afscheid nam, drukte hij iedereen de hand maar hij bleef een ogenblik voor Buset staan. Ik hoorde hem zeggen : « C'est dommage, Mr. Buset, que je ne vous aie pas connu plus tôt ». Wat hij hiermee juist bedoelde weet ik niet.

In de loop van de jaren die op deze fase volgden, heb ik mijn rol als parlamentslid gespeeld om, op 22 april 1954, opnieuw Minister van Binnenlandse Zaken te worden.

Mijn herinneringen aan 1954-1958 zijn minder rooskleurig geweest dan die van 1947-1949. Ik heb er meer mislukkingen gekend of liever ik heb minder resultaat gehad met plannen waaraan ik veel belang hechtte. De regering beschikte over een kleine meerderheid en moest dus voorzichtig zijn.

Het voordeel was nochtans een grotere solidariteit en het ontstaan van vriendschappen tussen leden van de socialistische en van de liberale partij. Ik heb bijvoorbeeld Vanaudenhove, Minister van Openbare Werken, geholpen tegen Van Acker die weinig voelde voor de grote werken en vooral voor de tunnels die hij als een geldverspilling beschouwde. Ik heb ook de economische politiek van Rey ondersteund, waarvan het socialistische karakter door mijn vrienden niet goed begrepen werd. Spaak in het bijzonder was soms geërgerd over een bondgenootschap dat hij verdacht vond.

In dat verband heb ik nochtans een teleurstelling gekend, te wijten aan te vurige beroepsijver. Op zekere dag zei de vrouw van Minister van Landbouw René Lefèbvre me : « Het is jammer dat die regering ons het verlies heeft gekost van een van onze beste vrienden, Jean Rey ». Ik begreep Mevr. Lefèbvre niet alvorens ze mij had meegedeeld dat de laatste bijeenkomsten tussen Rey en haar echtgenoot steeds op hevige twist waren uitgelopen : de onverzoenbare economische handelsvrijheid bepleit door J. Rey tegenover het protectionisme inzake landbouw, verdedigd door R. Lefèbvre.

*
* *

Toen voor het eerst sedert de Koningskwestie een regering zonder christen-democraten tot stand kwam, hing de Schoolstrijd in de lucht. Die heeft het leven van de regering beheerst en verpest.

Daarmee is het nochtans niet begonnen maar wel met betwisting op taalgebied die vooral de Minister van Binnenlandse Zaken in het gedrang bracht.

Een veertigtal resultaten van de talentelling van 1947 waren nog niet gepubliceerd, omdat die de Vlamingen ergerden. In feite waren er slechts twee gemeenten waar vervalsingen bewezen waren, waaronder Ronse met zo een 30 % Franssprekenden. Ik had tevergeefs in 1948 vervolgingen aan mijn collega van justitie Struye gevraagd. Daar de betwisting toch niet eeuwig voortduren kon, had ik onmiddellijk na mijn terugkeer als Minister van Binnenlandse Zaken de knoop doorgehakt door de overblijvende resultaten te publiceren. Het was niet onverwacht. In 1952 had ik reeds met mijn collega, de liberaal Lilar, een officiële stap gedaan bij de toenmalige minister Moyersoën met de vraag om tot de publikatie over te gaan. Na ons onderhoud, en gezien de weigering van de minister, hadden wij aan de pers medegedeeld dat de publikatie wel gebeuren zou zodra een linkse regering aan het bewind kwam.

De publikatie kon nochtans zware gevolgen hebben. Volgens de wet van 1932 op het taalgebruik in de administratie was een gemeente, waar minder dan 30 % van de bevolking een andere taal dan die van de

meerderheid sprak, een eentalige gemeente. Als die minderheid 30 % of meer bedroeg, werd de gemeente tweetalig, althans wat de mededelingen aan de bevolking en de betrekkingen met de inwoners betrof. Als die minderheid meerderheid werd, veranderde ook de voertaal in de administratie.

Het resultaat van de talentelling was dat in het Brusselse drie gemeenten ongeveer 51 procent Franssprekenden telden, terwijl in de Franse gemeenten Edingen, Klein-Edingen, Moelingen en Mark en in de Voergemeente Remersdaal de minderheid beneden de 30 procent was gevallen.

Om te vermijden dat Evere, Ganshoren en Sint-Agatha-Berchem uitsluitend Franstalig zouden worden heb ik een wetsontwerp ingediend waardoor die gemeenten bij de Brusselse agglomeratie zouden gevoegd worden en volledig tweetalig zouden zijn, en Edingen, Klein-Edingen, Mark, Moelingen en Remersdaal zouden dan gemeenten blijven met een Vlaamse beschermde minderheid.

Het wetsontwerp werd met 104 stemmen door de Kamer goedgekeurd zonder tegenstemmen, maar met 75 onthoudingen, waaronder zowel Vlamingen en Walen.

In de Senaat waren er wel 2 tegenstemmen, een Vlaamse en een Waalse, maar 86 ja-stemmen en 58 Vlaamse en Waalse onthoudingen.

Niettegenstaande dat staat in al de Vlaamse handboeken te lezen dat door die wet de Franse olievlek in Brussel uitgebreid werd, maar van Edingen en de Voer wordt er niet gesproken. Een legende die, zoals alle legenden, onuitroeibaar is.

De wet was in veertien dagen in het parlement afgehandeld: Commissie Kamer, Commissie Senaat, Kamer en Senaat. Een andere bekende waarheid: de vreselijke belemmering van het tweekamer-stelsel. Ik heb door een van mijn studenten een statistiek laten opmaken van een bepaalde periode over de navette tussen beide kamers. Daaruit blijkt dat alles wat spoedeisend was in enkele dagen werd geregeld en dat het overige wel tot 8 jaar duren kon, zoals bij voorbeeld de Pachtwet... die misschien nog had kunnen wachten. Als er een wil voorhanden is gaat alles vlug. Ikzelf heb dat meer dan eens ondervonden.

Op 16 oktober 1955 was het mij gegund het verslag van het Harmel-Centrum op een plechtige zitting in ontvangst te nemen. Ik had het Centrum in 1949 geïnstalleerd. De titel was: « Studiecentrum voor een Nationale Oplossing van de Sociale, Politieke en Juridische Vraagstukken van de verschillende Gewesten van het Land ».

Het ontbreken van economie en het vermelden van gewesten in de opdracht zijn wel kenschetsend.

Indrukwekkend was de eenparigheid op cultureel en administratief gebied: twee taalgemeenschappen zonder verplichte tweetaligheid, maar

aanpassing van de minderheid aan de taal van het gewest, twee culturele gemeenschappen met een voor hen open Brussels gewest. Voor Brussel, de Voer en Edingen: eentaligheid van de ambtenaren en tweetaligheid van de diensten.

In mijn slotrede verklaarde ik dat de 5000 bladzijden van de verslagen en de 1000 pagina's van de debatten aan de universiteiten voor verder onderzoek en aan de regering voor mogelijke regelingen zouden overgemaakt worden.

Zelf voegde ik er de belofte aan toe de taalgrens vast te leggen om de grootst mogelijke homogeniteit van de gewesten te waarborgen.

Die belofte heb ik nageleefd.

Maanden lang heb ik met de gouverneurs, de deputaties en de betrokken gemeenteoverheden de conclusies van het Centrum besproken. Het was niet gemakkelijk. Men was het eens over de principes, maar men was niet bereid die op zijn eigen gebied toe te passen. Overal moest ik het sterke conservatisme van iedereen bekampen. Zelfs de voorzitter van de Commissie, Soudan, protesteerde heftig omdat ik drie onbetwistbare Franstalige gemeenten van zijn arrondissement naar Henegouwen wilde overhevelen.

Wat er ook van zij, mijn ontwerp was klaar gekomen. Ik kan hier geen kaart van de taalgrens bijvoegen, maar dat is eigenlijk onnodig. De scheidingslijn was overgenomen van het voorstel Verroken, en dus ook van het Harmel-centrum. Maar ik mocht mijn ontwerp niet neerleggen om de regering niet in gevaar te brengen!

Ik werd hierdoor geconfronteerd met één van de ergste verwarringen: enerzijds de taak van de regering die het beleid uitvoert, en anderzijds die van de kamers die het land een goede wetgeving moeten schenken.

Tegenover een dergelijke situatie mag en moet een minister zijn persoonlijke verantwoordelijkheid opnemen. Dit vereist de Grondwet. De collectieve verantwoordelijkheid van de regering, die niet in de Grondwet voorkomt, heeft stilaan de vrijheid van de minister opgevreten en de taak van het parlement belemmerd.

In die omstandigheden kon ik mij op de commissie Harmel steunen. Indien men mij had laten doen, dan had ik misschien, op eigen risico, het land veel latere moeilijkheden bespaard.

Hetzelfde ontgoochelend experiment heb ik met de grote agglomeraties beleefd.

Maanden lang heb ik het probleem onderzocht, eindeloze gesprekken heb ik gevoerd met burgemeesters en schepenen van de « bedreigde » gemeenten, wat geen opwekkende karwei was. De pers was natuurlijk op de hoogte en, zonder mijn ontwerp te kennen, besprak ze het met misprijzen. Een lawine van kritiek viel op mijn schouders. Heel vroeg reeds

botste ik op een veto van mijn collega's en van de eerste minister. Het was gevaarlijk! Het moest nochtans beschouwd worden als gewone wetgeving, waarin het parlement vrij moet blijven, met beslissingsbevoegdheid zonder invloed op het regeringsbeleid.

Op het gebied van de taal, had ik het geluk de Nederlandse tekst van de Grondwet uit de handen van professor Van Dievoet te ontvangen.

Ik heb zeer leerrijke gesprekken met hem gevoerd omdat hij bekommerd was om de onduidelijkheid van bepaalde uitdrukkingen. In een twintigtal gevallen was hij genoopt zijn tekst aan te passen om een gewilde dubbelzinnigheid te schrijven; hij moest inderdaad vermijden te interpreteren aangezien de tekst authentiek zou worden.

Nu de Schoolstrijd.

Oorspronkelijk was de tegenstelling meer economisch dan ideologisch.

Tot de Tweede Wereldoorlog kon het vrij onderwijs goed de last dragen van een weinig bevolkt middelbaar onderwijs, maar het kon na de oorlog de sterk stijgende schoolbevolking financieel niet meer aan. Harmel was er voorstander van het vrij onderwijs gelijk te stellen met het rijksonderwijs wat de subsidiëring betrof. De « linkerzijde » kon dat niet aannemen: de katholieke instellingen hebben een grote voorsprong door hun belangrijke investeringen en de vrijheid moet men zelf betalen. Harmel betoogde, in naam van de vrije keuze, dat de ouders, aan beide kanten, op kosteloosheid moesten kunnen rekenen.

Daarmee was de oprichting van een gemengde commissie van vrij en rijksonderwijs verbonden, die de erkenning van scholen en de programma's van beide netten zou regelen. De samenwerking die door Harmel beoogd was betekende voor zijn tegenstanders een ongewenste inmenging van het vrij onderwijs in het officieel onderwijs.

Er werd verwacht dat de Wet Harmel, die deze zienswijze had opgedrongen, door een linkse regering zou gewijzigd worden en de katholieken maakten zich gereed om het de regering moeilijk te maken.

De oorlogsverklaring kwam er ter gelegenheid van een eigenlijk onbeduidend incident. Gewoonlijk geeft men bij aanvang van het schooljaar ontslag aan al de onderwijzers die niet definitief benoemd zijn, om ze dan weer in dienst te nemen volgens de behoeften. Ongelukkigwijze had men 110 bezitters van een diploma van het vrij onderwijs per telegram dezelfde dag ontslagen, wat bij de nieuwe oppositie overkwam als een bewijs dat vrije diploma's niet meer in aanmerking zouden komen.

Dit betekende het begin van een campagne die kracht werd bijgezet door het Wetsontwerp Collard, dat pas op 1 februari 1955 werd ingediend.

Einde 1954 werd een « Comité voor Vrijheid en Democratie » opgericht, dat de Minister van Binnenlandse Zaken veel hoofdbreken heeft bezorgd.

Op 20 december kwam het Bureau van de Socialistische Partij bijeen om te reageren tegen een betoging die door het Comité voor 13 januari 1955 aangekondigd was.

Aangezien over die voorgenomen betoging onnauwkeurig werd geschreven, o.a. door Victor Larock, reken ik het tot mijn plicht de puntjes op de i te plaatsen. Het Bureau besliste eenparig, behoudens Rolin en Fayat, — als minister had ik in het Bureau geen stem meer —, op dezelfde dag een tegenmanifestatie te organiseren. Van Acker vond dit niet onhandig omdat men zo de twee betogingen verbieden kon! Op de vraag wat ik doen zou bij botsingen, was mijn antwoord duidelijk: ik zou ingrijpen om de orde te handhaven of te herstellen. Mijn verklaring werd op geroep en scheldwoorden, o.a. van Gailly en Buset, onthaald. Tien dagen later had ik het pleit gewonnen: het Algemeen Belgisch Vakverbond had geweigerd deel te nemen aan een tegenbetoging om de vrijheid van betoging niet in opspraak te brengen.

De Wet Collard handhaafde de subsidies aan de leraars van het vrij onderwijs, rechtstreeks aan hen betaald (wat ook in de Wet Harmel te lezen stond) maar legde de inrichtingsmachten het verbod op de leraars te dwingen een gedeelte van de wedde aan de school over te laten. De hoeksteen van het verzet was echter de verklaring dat het Rijk het recht had overal waar nodig geacht een school op te richten. Volgens de katholieken was het rijksonderwijs bijkomstig en kon het niet doordringen tot de gebieden waar al goede scholen bestonden. Op hun beurt antwoordden de aanhangers van de wet dat in sommige landsgedeelten het gebrek aan officieel onderwijs de vrije keuze niet toeliet.

Na een eerste betoging werd voor 26 maart 1955 een grootscheepse manifestatie van het Comité voor Vrijheid en Democratie te Brussel aangekondigd. Zij werd door de burgemeester van Brussel verboden. Daarop betoogde Struye in de Senaat dat, alhoewel de betoging verboden was, men toch niet de burgers verbieden mocht naar Brussel te komen. Het gevolg was dan ook dat de opgeroepen betogers individueel of in kleine groepjes samen bijeen kwamen.

Om onlusten te vermijden had ik besprekingen gevoerd met minder opgehitste christen-democraten. Om 15 uur kon Gaston Eyskens mij verklaren dat de betoging niet plaats zou hebben en dat de betogers aan het Zuidstation, zonder redevoering, uiteen zouden gaan. Op dat ogenblik stormden de journalisten bij mij binnen om te weten wat er ging gebeuren. Ik heb hen eenvoudig de woorden van Eyskens herhaald: « De betoging zal niet plaats hebben ». Men heeft daarvan gemaakt dat ik een radio-toespraak zou gehouden hebben, en zou verklaard hebben dat er geen menigte te zien was!

Op 30 maart heb ik de juiste uitleg aan de Senaat gegeven : zoals Struye het had aangekondigd is er wel een samenloop van betogers geweest, maar de verboden betoging heeft niet plaats gehad. Niemand heeft mijn verklaring tegengesproken en de Parlementaire Handelingen vermelden dat ik door de meerderheid warm werd toegejuicht.

Ik was en ik ben nog voor de Vlaamse christen-democraten « Pietje de leugenaar ». Dit kan men ook in alle handboeken lezen waarvan de auteurs de schijn geven nooit de Parlementaire Handelingen te hebben gelezen.

Nog een van die onuitroeibare legendes !

*
**

Ondertussen had ik mijn onderhandelingen voortgezet en het « Comité voor Vrijheid en Democratie » verklaarde zich bereid een soort wapenstilstand te sluiten.

Op 30 juni, nadat het Comité een bevredigend communiqué had laten verschijnen, kon ik beide partijen bij mij oproepen. Dit leidde tot het ondertekenen door de partij- en syndicale leiders Theo Lefèvre en August Cool enerzijds, Jos Van Eynde en Louis Major anderzijds, van een verklaring waarvan ik het klad, door mij geschreven en verbeterd, nog bezit. Eigenaardige onderhandelingen, die van 11 tot 14 uur duurden, omdat ik bij elke wijziging de enen na de anderen ontvangen moest daar zij niet wilden samenvergaderen !

Om 15 uur 15' las ik de overeenkomst voor in de Kamer, wat een grote sensatie verwekte. De verbintenis was nochtans zeer beperkt : voor een termijn van 3 maand zouden alle betogingen zonder tegenbetoging mogen doorgaan.

Intussen waren er wel tegenbetogingen geweest, ondermeer op 26 april te Gemboers waar, naast mij, mijn collega Vanaudenhove met eieren bekogeld werd en waar, in de meetingzaal, witte muizen en vliegen werden losgelaten.

's Anderendaags 27 april was het nog erger in Turnhout. Enkele duizenden betogers, geleid door volksvertegenwoordiger Verboven, hebben getracht mij te beletten de zaal te bereiken waar ik met Van Eynde spreken moest. Een zware kassesteen heeft de voorruit van mijn wagen verbrijzeld en is gelukkig naast mij gevallen, maar mijn wagen werd toch vernield. Enkele dagen later werd ik door volksvertegenwoordiger Tanghe geïnterpelleerd omdat ik door naar Turnhout te komen het geld van de Staat had verspild. Het was een ongehoorde provocatie in Turnhout te gaan spreken ! Dat moest een katholiek bastion blijven !

Ik betreurde ten zeerste die godsdienstoorlog.

De dag van mijn installatie als minister publiceerde ik in het maandblad « Socialisme » een uitvoerig artikel over de verhouding tussen socialisme en godsdienst. Tijdens mijn ambtstermijn heb ik in heel België in socialistische opvoedingskringen, voor de Universitaire Uitbreiding en zelfs voor de jonge balies, zoals Namen, voordrachten over het onderwerp gehouden om aan te tonen dat de strijd tegen het klerikalisme geen strijd was tegen de godsdienst, en dat de godsdienst niet met het klerikalisme mocht verward worden.

Een Minister van Binnenlandse Zaken heeft uiteraard veel te maken met de gemeenten.

Ik heb het niet te moeilijk gehad aangezien de financiën van de ondervoogdij gestelde besturen tamelijk gezond waren. Ik gebruik de uitdrukking « onder voogdij », hiermee verwijzend naar twee van mijn omzendbrieven waarin ik verbod had opgelegd de woorden « ondergeschikte besturen » te gebruiken : de voogdijoverheid mag wel iets beletten maar mag geen daad stellen in plaats van het geholpen bestuur, behalve in zeer uitzonderlijke gevallen.

Wat de grote steden betreft waren er nochtans wrijvingen. Luik en Antwerpen waren veel te vrijgevig. De stadsbesturen, gesteund door de vakbonden, kwamen voortdurend samen de minister met hun eisen bestoken.

Brussel daarentegen, werd zuinig en streng beheerd maar leed aan een overdreven thesaurieangst. De stad wou bijvoorbeeld de Beurs aan de wisselagenten verkopen... voor 40 miljoen Fr. Mijn verbod werd onthaald op een hevige perscampagne van de liberale bladen en op een bedreiging van de wisselagenten om de Beurs te verlaten... Ik vreesde dat de eerste minister, om een regeringscrisis te vermijden, mij vragen zou toe te geven, des te meer daar hij over de zaak met geen woord repte. Op het laatste ogenblik, gaf van Acker mij gelijk : zijn gezond verstand had hem ervan overtuigd dat die verkwistende operatie niet mocht doorgaan.

Aan de strijd tegen de vrouwendiscriminatie heb ik meer vreugde beleefd.

Op 2 maart 1955 had ik hierover een omstandige omzendbrief geschreven, maar de gouverneurs en de deputaties geraakten maar niet bevrijd van hun verouderde vooroordelen zodat de gemeenten naar willekeur konden handelen.

Eens wou een gouverneur een vrouw niet als gewestelijk gemeenteontvanger aanstellen. Reden : zij kon toch niet de baan op met de kas van de gemeenten : zij kon in dat geval door misdadigers worden aangevallen, en wat indien ze zwanger werd ? Na mijn schertsend antwoord

is zij toch benoemd geworden. Nooit heeft ze met het geld van de gemeenten moeten rondlopen.

Op het terrein van de vrouwenemancipatie heb ik de vrijwillige legerdienst van de vrouwen in de militiewet kunnen opnemen. Niet zonder moeite, want mijn collega van landsverdediging verklaarde in de minister-raad dat hij nooit de wet zou uitvoeren.

Bij alles wat ik niet kon verwezenlijken moet ik nog voegen: de wet op de gewetensbezwaarden en de afschaffing van het gebruik van het certificaat van goede zeden.

Wat het ontwerp gewetensbezwaarden betreft, ontbrak mij de tijd. Ik kwam er later op terug als Minister van Justitie, aangezien mijn opvolger op Binnenlandse Zaken voor dit ontwerp niet veel voelde!

Met het bewijs van goed gedrag en zeden is het anders verlopen. Het wordt nog altijd op grote schaal aangewend. Deze aanwending is nochtans een groot gevaar voor onze samenleving. Elke kandidaat, voor welk werk hij zich ook aanbiedt, wordt afgewezen als zijn certificaat een veroordeling vermeldt; hij wordt dus, met die bijgevoegde straf, buiten de gemeenschap gehouden. Resultaat: meer recidivisten, meer misdadigersbenden. Met het oog op het verbod om er buiten de administratie gebruik van te maken, had ik een uitvoerige tekst opgesteld. Tot mijn verbazing werd ik niet alleen door mijn administratie, maar ook door mijn kabinet als min of meer onverantwoord beschouwd. Het had dus geen zin met mijn hervorming voort te gaan. Het schijnt nog altijd zo te zijn!

Aan de regering Van Acker, houd ik vooral twee pijnlijke herinneringen over.

Ten eerste het kelderen van het Europees Defensieverdrag. Voor mij betekende dit verdrag de mogelijkheid voort te gaan op de weg naar een politieke federatie en de hoop een derde macht op te bouwen tegenover de twee grote wereldmachten. Ik heb in en buiten de Senaat hierover dramatische discussies gehad met Henri Rolin. Maar wat mij het meest geschokt heeft is de wijze waarop de toenmalige Franse eerste minister Mendes-France het verdrag gekelderd heeft, juist op het ogenblik dat hij te Brussel op bezoek was. Ik heb hem als lid van de regering ontmoet en ik bewaar aan hem de herinnering van een sluw en arglistig politicus. Ik weet dat dit niet strookt met het portret dat hij nagelaten heeft, maar ik kan die indruk niet vergeten.

Mijn tweede grote ontgoocheling is de onrechtstreekse weerslag van de Schoolstrijd. Niet wat de grond van de zaak betreft. Hij werd zeer gelukkig opgelost door het Schoolpact waarin, met een grote financiële inspanning al de hoofdlijnen én van Harmel en van Collard werden opgenomen. De wonde die de Schoolstrijd heeft achtergelaten blijven nochtans een haard van besmetting van ons publiek leven.

Het parlement van 1954 was belast met de herziening van de Grondwet met het oog op de toetreding van België tot de Europese Gemeenschap. Meer was er toen niet voorzien, noch op koloniaal noch op communautair gebied.

Een incident met de eerste minister illustreert goed hoe ver men in 1956 van de onafhankelijkheidsverlening aan Belgisch Kongo stond.

Ik herinner mij nog een hevig debat met eerste minister Van Acker die de Minister van Nationale Opvoeding aanspoorde professor Van Bilsen van het Universitair Instituut voor Overzeese Gebieden te Antwerpen af te zetten, omdat hij een dertigjarenplan voor de onafhankelijkheid van Kongo had voorgesteld. Als zes jaar later, in dramatische omstandigheden, de onafhankelijkheid werd toegestaan, heeft Van Bilsen nooit van zijn vooruitzichten gesproken, en later evenmin, wat wel als een edele houding mag beschouwd worden.

Toen het debat over de grondwetsherziening in de senaatscommissie moest beginnen, was voorzitter Struye afwezig en de leider van de CVP-groep, Ronse, verklaarde dat de christen-democraten aan het debat niet zouden deelnemen, gezien de ongrondwettelijke houding van de meerderheid inzake de Schoolkwestie. Men kon dus niet vergaderen, aangezien er een 2/3-meerderheid nodig was; dit duurde tot de volgende verkiezingen.

De nieuwe gang van zaken was gelanceerd. De wetgevende verplichtingen waren ondergeschikt aan het regeringsbeleid. Sedertdien hebben de regeringen uitvoerige programma's opgesteld die aan het parlement elke vrijheid hebben ontnomen; er zijn geen grenzen meer tussen de Uitvoerende Macht en de Wetgevende Macht, en vele hervormingen blijven aanslepen.

